

Õiguskantsler

Villu Kõve
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 19.02.2026 nr 5-26-5/3

Meie 09.04.2026 nr 9-2/260533/2603057

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-26-5

Lugupeetud Riigikohtu esimees

Küsisite õiguskantsleri arvamust põhiseaduslikkuse järelevalve asjas, mille algatas Tallinna Ringkonnakohus tunnistades [Eesti Vabariigi põhiseadusega](#) (PS) vastuolus olevaks ja jättes kohaldamata [väärteomenetluse seadustiku](#) (VTMS) § 205 lõike 1.

Leian, et VTMS § 205 lg 1 on vastuolus põhiseaduse §-ga 20, § 22 lõikega 1, § 24 lõikega 5 ja §-ga 12.

I Asjaolude lühikirjeldus ja põhiseadusega vastuolus olevaks loetud norm

1. Pärnu Maakohtu 7. novembri 2025 otsusega tunnistati XX süüdi [liiklusseaduse](#) (LS) § 224 lõikes 2 ja [karistusseadustiku](#) (KarS) § 275 lõikes 1 sätestatud väärtegude toimepanemises. Maakohus kuulutas 7. novembril 2025 üksnes kohtuotsuse resolutiivosa ja mõistis XX-le karistuseks kokku 25 päeva aresti. VTMS § 205 lg 1 alusel pööras kohus aresti viivitamata täitmisele. Kohtuotsuse tervikteksti koostas kohus 24. novembril 2025, see toimetati XX-le kätte 26. novembril 2025.

2. Enne kohtuotsuse tervikteksti valmimist esitas XX Tallinna Ringkonnakohtule lihtkirjaliku apellatsiooni, mis jõudis ringkonnakohtusse 18. novembril 2025. Apellatsioonitähhtaeg lõppes alles 11. detsembril 2025. XX vabanes aresti kandmisest 1. detsembril 2025, kui 25 päeva aresti oli ära kantud.

3. Tallinna Ringkonnakohus jättis apellatsiooni rahuldamata ja XX-le mõistetud karistuse muutmata. Väljaspool kaebuse piire leidis ringkonnakohus, et VTMS § 205 lg 1 on vastuolus PS §-ga 20, § 22 lõikega 1 ning § 24 lõikega 5.

4. VTMS § 205 lg 1:

„§ 205. Aresti täitmisele pööramine

(1) Kui kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt käesoleva seadustiku §-le 209 ja süüdlane oli kohtumenetluse ajaks kinni peetud, pöörab kohtuotsust täitmisele pöörav maakohtunik kohtuotsuse aresti mõistmise kohta täitmisele viivitamata pärast selle tegemist. Kohtuotsuse koopia märkega otsuse jõustumise kohta saadetakse kohtuotsuse teinud kohtu asukohajärgsele või süüdlase, sealhulgas tegevvälase ja reservvälase elukohajärgsele arestimajale või vanglale või ajateenijale mõistetud aresti puhul Kaitsevæele.“

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

2.1. Vaidlusaluse normi asjassepuutuvus

5. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõike 2 järgi peab norm, mille põhiseaduspärasust Riigikohus kohtu taotlusel hindab, olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Norm on asjassepuutuv vähemalt siis, kui selle põhiseadusele mittevastavuse korral peaks kohus otsustama teisiti kui põhiseadusele vastavuse korral (RKPJKo 03.07.2008, [3-4-1-9-08](#), p 16). Menetlusnormi asjassepuutuvuse hindamisel saab lähtuda ka sellest, kas konkreetse menetluses tuli kohaldada seda menetlusnormi (RKPJKo 18.06.2010, [3-4-1-5-10](#), p 19).

6. Kui süüdlane on kohtumenetluse ajaks kinni peetud, siis pöörab maakohtunik VTMS § 205 lõike 1 järgi kohtuotsuse aresti mõistmise kohta täitmisele viivitamata pärast selle tegemist, kui kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt VTMS §-le 209. VTMS § 209 lõike 1 alusel võib lahendit täitmisele pöörav maakohus süüdlase avalduse alusel oma määrusega aresti täitmisele pööramise edasi lükata, kui on asjaolusid, mille tõttu ei ole viivitamatult võimalik täita värteo eest karistusena kohaldatud aresti. Seega eeldab VTMS § 209 lg 1, et süüdlane oleks esitanud avalduse aresti täitmise edasilükkamiseks ja ühtlasi seda, et konkreetset juhutul esineks selliseid asjaolusid, mille tõttu ei ole aresti viivitamatult täitmine võimalik.

7. Nõustume ringkonnakohtu käsitlusega, et Riigikogu on VTMS § 205 lõikes 1 pidanud silmas seda, et kui menetlusalune isik on kohtumenetluse ajaks kinni peetud, siis karistusena aresti mõistmisel pööratakse see reeglina kohe täitmisele. See, et norm on kohtu hinnangul vastuolus põhiseadusega, ei saa olla n-ö erandlik asjaolu VTMS § 209 lg 1 tähenduses, mis tingiks aresti täitmisele pööramise edasilükkamise (nt kuni kaebvõimaluste ammendumiseni). VTMS § 209 sõnastus seab pealegi eelduseks, et avalduse esitamise hetkeks on isik värteo toimepanemises juba süüdi mõistetud ja talle on selle eest juba karistuseks arest mõistetud. VTMS § 209 sõnastuses on „karistusena kohaldatud“ (mitte „karistusena kohaldavat“, „karistusena ettenähtud“ vmt). VTMS § 209 lg 1 üldine mõte on, et menetlusalune isik saab esmalt talle mõistetud arestist teadlikuks ning saab veel enne selle täitmisele pööramist esitada vastava avalduse. VTMS ei näe ilmselt just seetõttu ka ette, et menetlusalust isikut tuleks VTMS § 209 alusel avalduse esitamise võimalusest (või sellise avalduse esitamata jätmise seosest hiljem aresti koheselt täitmisele pööramisega) teavitada enne VTMS § 205 lg 1 kohaldamist. Seega ei saaks VTMS § 209 lg 1 olemasolu tingida VTMS § 205 lg 1 asjassepuutumast isegi siis, kui konkreetset juhutul esineks asjaolud, mis õigustaks VTMS § 209 lg 1 kohaldamist.

8. Ringkonnakohus selgitas pealegi välja, et käesoleval juhutul ei esinenud VTMS § 209 kohaldamise asjaolusid ei maakohtu otsuse tegemisel ega ka peale seda. Seega tuli maakohtul kohaldada just VTMS § 205 lõiget 1 ning ka hiljem ei tekkinud alust asuda selle asemel kohaldama VTMS §-i 209. Seega tuli maakohtul VTMS sätteid järgides pöörata karistusena mõistetud arest kohe täitmisele.

9. Apellatsioonimenetluses kontrollib ringkonnakohus, kas maakohus on konkreetset juhutul kohaldanud õigesti materiaaloigust ning pole oluliselt rikkunud menetlusõigust. Praegusel juhul jõudis ringkonnakohus järeldusele, et maakohus ei eksinud VTMS § 205 lõike 1 kohaldamisel, kuid kohtuasja läbivaatamisel tõusetus kahtlus selle normi põhiseaduspärasuses. Kui maakohus oleks jätnud VTMS § 205 lg 1 kohaldamata selle põhiseadusvastasuse tõttu, siis ei oleks karistusena mõistetud aresti kohe täitmisele pööratud. Sellisel juhul oleks kohus ilmselt analoogiast lähtuvalt aresti täitmisele pööratud VTMS § 205 lõikes 2 sätestatud korras alles pärast

seada, kui kohtuotsus ei ole enam vaidlustatav. Maakohus pidanuks seega otsustama teisiti, kui VTMS § 205 lg 1 on põhiseadusega vastuolus. Kuna ringkonnakohtu ülesanne on hinnata maakohu otsuse õiguspärasust (sh võib ringkonnakohus VTMS § 150 lg 2 alusel tunnistada oluliseks ka vääртеomenetlusõiguse muu rikkumise, kui see on toonud kaasa ebaseadusliku või põhjendamatu kohtuotsuse), siis tingib sama põhjendus VTMS § 205 lg 1 asjasse puutumuse ka ringkonnakohtu menetluses.

10. Eeltoodust tuleneb, et VTMS § 205 lg 1 on asjassepuutuv norm.

2.2. Hinnang vaidlusaluse normi põhiseaduspärasusele

11. VTMS § 205 lg 1 piirab igäühe põhiõigust vabadusele (PS § 20), süütuse presumptsiooni põhimõtet (PS § 22 lg 1), igäühe õigust tema kohta tehtud kohtuotsuse peale edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule ehk edasikaebepõhiõigust (PS § 24 lg 5) ja üldist võrdsuspõhiõigust (PS § 12).

Põhiõigus vabadusele

12. VTMS § 205 lg 1 alusel aresti täitmisele pööramine piirab PS §-ga 20 kaitstud põhiõigust vabadusele. PS § 20 lõikes 2 toodud loetelu tuleb tõlgendada ammendavalt ja loetelu liikmete sisu kitsendavalt (RKTKm 19.02.2014, [3-2-1-155-13](#), p 34). Seega saab vabaduse võtmine toimuda ainult selles lõikes esitatud erandlike aluste esinemisel, mida tuleb tõlgendada vabaduspõhiõigusele soodsalt. PS § 20 lõikes 2 sätestatud vabaduse võtmise aluste erinevate tõlgenduste seast tuleb valida see, mis võimaldab kõige väiksemat vabadusse sekkumist (RKÜKo 21.06.2011, [3-4-1-16-10](#), p 79).

13. Praegusel juhul ei saa kõne alla tulla PS § 20 lg 2 p 1, mille järgi võib vabaduse võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks, sest sellel alusel saab vabaduse võtta ainult siis, kui süüdimõistmine on jõustunud. See tuleneb esiteks PS § 20 lg 2 p 1 koostoimest PS § 22 lõikega 1, mille kohaselt kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus (PS § 20 lg 2 loetelu tuleb tõlgendada vabaduspõhiõigusele soodsalt). Teiseks tuleneb see süstemaatilisest tõlgendusest – PS § 20 lg 2 p 3 näeb eraldi ette, et vabaduse võib võtta (seaduses sätestatud juhtudel ja korras) kuriteo või haldusõiguserikkumise ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkuminekü vältimiseks. PS § 22 lg 2 p 1 ei anna seega alust võtta kelleltki vabadust jõustumata karistusotsuse tulevase täitmise tagamiseks, sest sellele olukorrale on adresseeritud hoopis p 3 „pakkuminekü vältimiseks“.

14. Selle hindamisel, kas kohtuotsus oli põhiseaduse tähenduses jõustunud, tuleb arvestada, et põhiseaduse terminitel võib sageli olla iseseisev tähendus (RKÜKo 17.03.2003, [3-1-3-10-02](#), p 25). Põhiseaduse tähenduses jõustununa tuleb käsitleda kohtuotsust, mille peale enam edasi kaevata ei saa. VTMS § 199 lg 3 näeb küll ühelt poolt ette, et kohtuotsus aresti mõistmise kohta jõustub selle tegemisest, kuid teiselt poolt sätestab VTMS § 199 lg 2, et kohtuotsus väärteo toimepanemise eest karistamise kohta on veel vaidlustatav. Seega oli menetlusalusel isikul aresti kohe täitmisele pööramise ajal veel võimalik kohtuotsus aresti mõistmise kohta vaidlustada ning eksisteeris ka võimalus, et kõrgema astme kohus tühistab süüdimõistmise või siis muudab talle mõistetud karistust. Teisisõnu ei olnud see kohtuotsus veel põhiseaduse mõttes jõustunud. Seega on praegusel juhul välistatud vabaduse võtmise õigustamine PS § 20 lg 2 p 1 alusel.

15. Praeguses olukorras ei tule kõne alla ka vabaduse võtmise õigustamine PS § 20 lg 2 p 3 alusel (vt sätte sisu kohta arvamuse üle-eelmisest lõigust), sest VTMS § 205 lg 1 ei näe aresti kohe täitmisele pööramisel ette mitte ühegi PS § 20 lg 2 punktis 3 nimetatud tingimuse esinemise nõuet (ning seetõttu kohus ka ei kontrollinud menetlusaluse isiku puhul selles punktis nimetatud tingimuse esinemist). Süüdimõistva otsuse tegemisele järgneval, kuid samas selle jõustumisele eelneval kinnipidamisel saab olla sisuline seos üksnes prognoosiga isiku ohtlikkuse kohta (vrd RKÜKo 21.06.2011, [3-4-1-16-10](#), p 84). Praegusel juhul ei ole üldse hinnatud ei inimese ohtlikkust uue süüteo toimepanemise ega pakkumineku vaatest. Kõne alla ei tule ka ükski teine PS § 20 lg 2 punktidest.

16. Põhiseadus ei näe ette vabaduse piiramist üksnes seetõttu, et riigil on niimoodi mugav alles tulevikus (põhiseaduse tähenduses) jõustuvat kohtulahendit täitmisele pöörata. Teisisõnu ei saa nn menetlusökoonomia olla selle põhiõiguse piiramisel legitiimseks ehk põhiseadusega kooskõlas olevaks eesmärgiks. Kui legitiimset eesmärki ei ole, pole ka seda, mille suhtes piirangu intensiivsust mõõta, seega pole võimalik jätkata proportsionaalsuse kontrolliga. VTMS § 205 lg 1 on seega vastuolus PS §-ga 20 ehk põhiõigusega vabadusele. Praegusel juhul kandis inimene pealegi suurema osa arestist ära üksnes maakohtu tehtud resolutsioonotsuse alusel, ehk siis talle ei olnud teada, mis kaalutlustel otsustas maakohus määrata vabaduskaotusliku karistuse.

Süüütuse presumptsioon

17. PS § 22 lg 1 järgi ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Vabadusekaotusliku karistuse kandmine kohtuotsuse alusel, mis ei ole veel lõplik, piirab tugevalt süüütuse presumptsiooni põhimõtet.

18. Aresti kohe täitmisele pööramine saaks kuidagi põhiseadusega kooskõlas olla ainult juhul, kui VTMS § 205 lg 1 seaks enda kohaldamise eelduseks veel ühtlasi (kumulatiivselt) ka mõne PS § 20 lg 2 punktis 3 toodud aluse esinemise (vt aluste loetelu ülal, p 13). PS § 20 lg 2 punktis 3 toodud olukordi tuleb käsitleda erinormina PS § 22 lg 1 suhtes – nendel alustel vabaduse võtmist ei ole seetõttu põhjust käsitleda süüütuse presumptsiooni piiramisena. Väljaspool PS § 20 lg 2 punktis 3 toodud olukordi ei saa olla mitte ühtegi teist eesmärki, mille saavutamine saaks olla sedavõrd oluline, et see kaaluks sellises olukorras üles põhiõiguse piirangu intensiivsuse (teisisõnu ei saa muust eesmärgist lähtuv piirang kuidagi olla proportsionaalne nagu nõuab PS § 11). Vähemalt siis, kui küsimuse all on inimese vabaduse võtmine (vt selle põhiõiguse olulisuse kohta RKÜK 10.04.2012, [3-1-2-2-11](#), p 48), ei tohi riik väljaspool PS § 20 lg 2 punktis 3 toodud olukordi enne süüdimõistmise jõustumist eelduseks võtta, et inimene on teo toimepanemises süüdi. Kuna VTMS § 205 lg 1 ei näe aresti kohe täitmisele pööramise eeldusena ette, et ühtlasi peaks esinema ka mõni PS § 20 lg 2 punktis 3 nimetatud tingimustest, siis **on rikutud ka süüütuse presumptsiooni.**

Edasikaebepõhiõigus

19. PS § 24 lg 5 järgi on igaühel õigus tema kohta tehtud otsuse peale edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. Selle soorituspõhiõiguse tagamiseks peab Riigikogu kehtestama edasikaebemenetluse, mis on piisavalt tõhus teiste subjektiivsete õiguste kaitsmisel.

20. Praegusel juhul oli arestiga karistatud isikul õigus küll süüdimõistev kohtuotsus vaidlustada, kuid selleks ajaks, kui ringkonnakohus üldse sai hakata asja lahendama, oli arest juba ära kantud. Seda olukorras, kus väärteo toimepanemises süüdi mõistetud isik saab vaidlustada nii

faktilisi asjaolusid, tõendite hindamist, materiaaloiguse kohaldamist kui ka võimalikke menetlusvigu. Kohe täitmisele pööratud arest tuleks ära kanda isegi juhul, kui kõrgema astme kohus otsustaks isiku süüditunnistamise tühistada või muudaks talle mõistetud karistust. Arvestades selles olukorras teiste põhiõiguste piiramise intensiivsust (vt eelmised alapeatükid), rikub aresti kohe täitmisele pööramine PS § 24 lõikes 5 sätestatud edasikaebepõhiõigust, sest muudab edasikaebeõiguse kasutamise vabaduse kaitsmisel ja süütuse presumptsiooni tagamisel ebatõhusaks.

Üldine võrdsuspõhiõigus

21. VTMS § 205 lg 1 piirab ka PS §-s 12 sätestatud üldist võrdsuspõhiõigust. VTMS § 205 lg 1 järgi pööratakse arest kohe süüdimõistva otsuse tegemisel täitmisele siis, kui süüdlane on kohtumenetluse ajaks kinni peetud. Väärteomenetluses saab isikut kinni pidada kuni 48 tundi (VTMS § 44 lg 1). See tähendab, et kui kohus jõuab kohtuotsuse ära teha enne 48 tunni täitumist, siis pööratakse arest reeglina kohe täitmisele. Kui kohtuotsuseni ei jõuta 48 tunni jooksul, siis tuleb isik esmalt vabastada ja alles hiljem pööratakse arest täitmisele VTMS § 205 lg 2 alusel. Sellisel juhul on aga võimalik, et kõrgema astme kohus tühistab maakohtu mõistetud aresti enne selle täitmisele pööramist. Seega sõltub aresti täitmisele pööramine ka sellest, kui kiiresti õnnestub konkreetsel juhul läbi viia kohtumenetlus. Kuna kohtulahendini jõudmise kiirus sõltub ka asjaoludest, mis ei olene ei menetlusalusest isikust ega isegi mitte konkreetsest kohtumenetlusest (nt võib kiirus sõltuda sellest, millised teised asjad kohtunikul parajasti lahendamisel on), siis menetlusaluse isiku vaatest on ebaõiglane, et see, kas ta kannab aresti ära või mitte, on kaudsel viisil sõltuvusse seatud kohtumenetluse kestusest. Riigi mugavus aresti täitmisele pööramisel ei saa olla sellistes tingimustes mõistlik ja asjakohane põhjus erinevaks kohtlemiseks (ammugi ei ole selline erinev kohtlemine mõõdukas). Seega on rikutud ka üldist võrdsuspõhiõigust.

III Kokkuvõte

Eeltoodud põhjustel leian, et VTMS § 205 lg 1, mis näeb ette aresti viivitamata täitmisele pööramise, kui süüdlane oli kohtumenetluse ajaks kinni peetud ja aresti täitmist ei ole edasi lükatud, on vastuolus põhiseaduse §-ga 20, § 22 lõikega 1, § 24 lõikega 5 ja §-ga 12.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Marju Agarmaa 6938447
Liina.Lust-Vedder@oiguskantsler.ee

Liina Lust-Vedder 6938429
Liina.Lust-Vedder@oiguskantsler.ee